

Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława

"Dlaczego drzewa przestały mówić? Ludowa wizja świata", Dorota Simonides, Ópole 2010 : [recenzja]

Etnolingwistyka 22, 274-275

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

b) dane ankietowe, pozyskane w pięciu ośrodkach uniwersyteckich: w Warszawie, Poznaniu, Wrocławiu, Krakowie i Lublinie oraz c) teksty pochodzące z wysokonakładowej ogólnopolskiej prasy z lat 2001–2003.

Książka składa się z dziewięciu rozdziałów. Najpierw referowany jest stan badań nad kategorią rodzaju i płci we współczesnej polszczyźnie, sposoby wydzielenia rodzajów, zakres korelacji rodzaju gramatycznego i płci oraz asymetrii w informacjach o płci (rozdz. I). W kolejności autorka podejmuje analizy sposobów wyrażania informacji o płci we współczesnej prasie polskiej: w „Polityce” i „Wysokich Obcasach” (rozdz. II), w informacjach prasowych (rozdz. III), w ogłoszeniach o pracy formułowanych przez pracodawców (rozdz. IV) i osoby poszukujące pracy (rozdz. V). W rozdziale VI analizuje dane eksperymentalne, w tym zwłaszcza zwyczaje językowe w zakresie eksponowania płci kobiet, nazywania kobiet ze względu na wykonywany zawód, posiadany tytuł i pełnione funkcje. W trzech następnych rozdziałach (VII–IX) skupia uwagę na problemach referencji męskich rzeczowników osobowych typu *dyrektor* (rozdz. VII), kwestiach łączliwości składniowej formalnie męskich rzeczowników osobowych używanych regularnie do oznaczania kobiet typu *rzecznik* (rozdz. VIII) oraz tendencjach w zakresie wyrażania żeńskości w języku (rozdz. IX).

SNB

Iwona Bielińska-Gardziel, *Stereotyp rodziny we współczesnej polszczyźnie*, Warszawa: Instytut Sławiastyki PAN. Fundacja Sławistyczna, 2009, 256 s. + VII nlb.

Książka Iwony Bielińskiej-Gardziel przynosi rekonstrukcję stereotypu rodziny we współczesnej polszczyźnie zgodnie z metodologią lingwistyki antropologiczno-kulturowej (etnolingwistyki). W czterech rozdziałach kolejno omawia się cele, założenia metodologiczne i podstawę materiałową pracy (rozdz. I) oraz teorię stereotypu (rozdz. II). W zasadniczej, analitycznej części pracy (rozdz. III) autorka, w nawiązaniu do założeń metodologicznych stereotypu, profilu i profilowania, zaproponowanych przez Jerzego Bartmińskiego – odtwarza (na podstawie danych systemowych i ankietowych) bazowe stereotypy rodziny i jej członków: ojca, matki i dziecka. Następnie (rozdz. IV) pokazuje ich profilowanie w wybranych typach dyskursu: w dyskursie religijnym i patriotycznym, feministycznym, ultralewicowym i reklamie. Omawia profile podstawowe i wyspecyfikowane: wyobrażenie rodziny jako środowiska naturalnego człowieka, ale też kieratu i więzienia, siedliska obłudy i patologii, idylli; obraz ojca jako patriarchy, partnera matki i dziecka, kumpla lub tyrana i kata; „portretuje” matkę jako strażniczkę domowego ogniska, ale także jako ofiarę patriarchalnego reżimu, supermamę lub matkę wyrodną; dziecko zaś – jako pociechę rodziców, kulę u nogi czy tzw. „zbędny dodatek”. Wyodrębnione profile – zdaniem autorki – budowane są odpowiednio z punktu widzenia przeciętnego użytkownika języka polskiego, z punktu widzenia feministki i liberała, anarchisty lub reklamodawcy.

SNB

Dorota Simonides, *Dlaczego drzewa przestały mówić? Ludowa wizja świata*, Opole: Wydawnictwo NOWIK Sp.j., 2010, 168 s.

Książka zawiera wybór 296 tekstów na temat ludowej wizji świata i człowieka. Są to zapiski XIX- i XX-wieczne, w przeważającej mierze polskie, ale też słowiańskie i europejskie, publikowane wcześniej bądź zbierane i dokumentowane przez samą autorkę. Materiały pochodzą z zapisów Oskara Kolberga, Lucjana Siemieńskiego, Stanisława Udzieli, Kazimierza Moszyńskiego, Jana Świętka, Józefa Lompy. Są też teksty publikowane wcześniej na łamach „Przyjaciela Ludu”, „Tygodnika Ilustrowanego”, ZWAK-u, „Wisły”, MAAE czy „Ludu” oraz przez samą autorkę w *Kumotrach diobła* czy w *Gadce za gadką*. Publikacja przynosi także teksty z publikacji

Viery Gašparikovej, Christo Wakarelskiego, L. G. Baraga, J. Iwanowa, Michała Federowskiego, Otto Knoopa. Teksty dotyczą powstania nieba i światła niebieskich, zjawisk atmosferycznych, powstania powierzchni ziemi, sił nieczystych i demonów, stworzenia mężczyzny, kobiety i zwierząt, powstania roślin oraz tzw. „dziwnych” nazw i zjawisk. Każdy z rozdziałów materiałowych poprzedzony został syntetycznym wstępem.

SNB

Katarzyna Marcol, *Słowo i zabawa. Ustna twórczość dzieci na pograniczu polsko-czeskim*, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2008, 267 s.

Książka Katarzyny Marcol to studium na temat folkloru dziecięcego, oparte na bogatym materiale tekstowym, obejmującym różne gatunki ustnej twórczości dziecięcej, zebrane na terenie Śląska Cieszyńskiego – obszaru różnorodności językowej, kulturowej i wyznaniowej. W jednym z rozdziałów teoretycznych autorka podejmuje problem typologii repertuaru dziecięcego, stosując się do proponowanych wcześniej klasyfikacji Franciszka Kręka, Jerzego Cieślakowskiego, Pawła Nedo, Doroty Simonides i Krystyny Pisarkowej. Głównym tematem książki czyni poetykę ustnej twórczości dziecięcej, omawiając szczegółowo poszczególne gatunki dziecięcego folkloru, jak: rymowanki dla zabawy, rymowanki o funkcji pragmatycznej, rymowanki o funkcji impresyjnej; zagadki, skrętacze językowe, adynata, przysłowia, opowieści komiczne, opowieści sensacyjne. Mając na uwadze specyfikę kultury pogranicza, z którego pochodzą badane teksty, autorka w rozdziale podsumowującym podejmuje również problem interetniczności, na przykład sposobu funkcjonowania w zaolziańskich tekstach dziecięcych podziału *my – oni*.

EP

Slavjanske drevnosti. Ètnolingvističeskij slovar' pod obščej redakcij N. I. Tolstogo, t. 4 P (Pereprava čerez vodu) – S (Sito), Moskwa: „Meždunarodnye otnošenija”, 2009, 649 s.

Czwarty tom moskiewskiego słownika etnolingwistycznego *Slavjanske drevnosti* jest kontynuacją monumentalnego wydawnictwa, ukazującego się od roku 1995 (Moskwa: t. 1 – 1995, t. 2 – 1999, t. 3 – 2004). Zamierzeniem twórców słownika jest rekonstrukcja tradycyjnej duchowej kultury narodów słowiańskich, tzw. „starożytności słowiańskich”, czyli form i elementów starej słowiańskiej kultury duchowej, zachowanych w różnych formach aż do czasów współczesnych. W słowniku odtwarzany jest całościowy tradycyjny obraz świata i człowieka, światopogląd dawnych Słowian, ich wyobrażenia i wierzenia kosmologiczne i mitologiczne, podstawowe kategorie średniowiecznej kultury, a także obecne w słowiańskiej kulturze ludowej stereotypy i wartości. Czwarty tom *Slavjanskich drevnostej* przynosi 249 haseł (w tym 204 hasła główne i 45 odsyłaczowych) – całość otwiera hasło *pereprava čerez vodu*, zamyka *sito*. Hasła ułożone w porządku alfabetycznym, reprezentują różne zakresy tematyczne: narzędzia pracy (*socha, plug, sierp, sieć*); sprzęty (*rzeszoto, sito, sanie*); ozdoby (*ozdoby, pas*); pożywienie i napitki (*pożywienie, pieróg, piwo*); atrybuty człowieka i zwierząt (*ręka, serce, róg, ślepotą*); przedmioty rytualne i kultowe (*prosfora, śmiertelna koszula*); metale (*srebro*); żywioty i zjawiska przyrody (*potop, tęcza, Plejady, ludowa meteorologia*); rośliny (*pszenica, proso, żyto, ruta, jarzębina*); zwierzęta, owady i ptaki (*świnia, rak, kogut, ptaki, pszczoła*); osoby, postacie i imiona (*dziewczynka, chłopiec, sierota, nieboszczyk, Piotr i Paweł, rusalka, polaźnik*); czas, kalendarz (*Radunica, wrzesień, post, piątek*); miejsca (*pole, sad, raj*); jakości i cechy (*pierwszy – ostatni, pełny – pusty, sakralny*); kategorie ogólne (*swój – obcy, światło – ciemność*); czynności, obrzędy i zwyczaje (*przeprawa przez wodę, pogrzeb, pogrzeb symboliczny, wesele, wesele zwierząt, całować*); teksty folkloru (*pieśni weselne*,